

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

**Навчально-науковий інститут економіки і
управління**

Кафедра міжнародної економіки

УДК 338.439(100)

«До захисту в ЕК»

«До захисту допущено»

Директор інституту

Завідувач кафедри

_____ Олег ШЕРЕМЕТ

_____ Світлана ГУТКЕВИЧ

«___»_____ 2022 р.

«___»_____ 2022 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА**

за освітньо-професійною програмою «Міжнародна
економіка»зі спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

на тему: «Розвиток світового ринку продовольства»

Виконав

здобувач 4 курсу, групи МЕ 4-6

Ковальчук Альона Євгеніївна

Керівник к.е.н., доц.

Музиченко Ганна Георгіївна

Рецензент

Я, як здобувач(ка) Національного університету харчових технологій, розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав(-ла) і не одержував(-ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувач _____

Київ – 2022 р

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра міжнародної економіки

Кафедра міжнародної економіки
Освітній ступінь - бакалавр
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«__» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Ковальчук Альона Євгеніївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Розвиток світового ринку продовольства».
керівник роботи: Музиченко Ганна Георгіївна к.е.н., доц. _
Тема затверджена наказом по інституту від 31.01.2022 року №80-кс
2. Строк подання здобувачем освіти роботи 10.06.2022
3. Інформаційна база наукова література дипломної роботи: підручники і навчальні посібники, нормативні та законодавчі акти, монографічні роботи і статті вітчизняних і зарубіжних економістів, матеріали науково–практичних конференцій та семінарів з питань розвитку ринку продовольства, електронні ресурси.
4. Зміст основних положень роботи складається з розгляду теоретичних основ розвитку світового ринку продовольства та аналізу його подальшого розвитку.

5. Дата видачі завдання 01.09.2021

6. Календарний план виконання дипломної роботи

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ РОБОТИ

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Підготовка I-го розділу	24.02.2022	
Підготовка II-го розділу	18.04.2022	
Завершення написання роботи	27-29.04.2022	
Передзахист кваліфікаційних робіт	16-17.05.2022	
Здача готової роботи	10.06.2022	

Здобувач _____ Ковальчук А.Є.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник _____ Музиченко Г.Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи бакалавра на тему: «Розвиток світового ринку продовольства»

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 6 таблиць, 5 рисунків, кількість використаних джерел - 69.

Ключові слова: ринок, ринок продовольства, світовий ринок продовольства, продовольча безпека, розвиток світового ринку, тенденції розвитку ринку, ринок продовольчих товарів.

Мета і завдання роботи. Метою бакалаврської роботи є вивчення теоретичних основ ринку продовольства та аналіз його подальшого розвитку.

Основні завдання кваліфікаційної роботи:

- визначено сутність основ формування продовольчого ринку;
- вивчено роль продовольчої безпеки на світовому продовольчому ринку;
- розглянуто міжнародні інструменти по регулюванню стандартів якості продовольства;
- проаналізовано стан світового ринку продовольства;
- проведено аналіз тенденцій подальшого розвитку світового ринку продовольства;
- сформульовано вплив глобальних криз на розвиток світового продовольчого ринку.

Предметом роботи є розвиток світового ринку продовольства.

Об'єкт роботи - світовий ринок продовольства.

Методи аналізу. У роботі використовувались наступні методи: монографічний, статистичний: табличний, графічний, рядів динаміки, порівняльного аналізу; абстрактно-логічний.

Наукові результати. Основні положення та результати викладено в наукових виданнях та доповідалися на науково-практичних конференціях та семінарах: «Проблеми формування продовольчих систем»(НУХТ 2021.Випуск 22) «Проблема продовольчої безпеки».

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СВІТОВОГО РИНКУ

ПРОДОВОЛЬСТВА.....	5
1.1 Сутність основ формування продовольчого ринку.....	5
1.2 Роль продовольчої безпеки на світовому продовольчому ринку.....	9
1.3 Міжнародні інструменти по регулюванню стандартів якості продовольчої продукції	15
Висновки до розділу 1.....	20

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ

ПРОДОВОЛЬСТВА.....	22
2.1 Аналіз стану світового ринку продовольства.....	22
2.2 Тенденції подальшого розвитку світового ринку продовольства.....	28
2.3. Вплив глобальних криз на розвиток світового продовольчого ринку	33
Висновки до розділу 2	37

ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40
ДОДАТКИ	48

ВСТУП

Актуальність даної теми не викликає сумнівів, оскільки тема розвитку світового ринку продовольства займає основну ланку серед існуючих ринків. Забезпечення продовольством важливе, не тільки для забезпечення внутрішнього попиту, а й на зовнішньому ринку. Продовольчі ринки забезпечують життєво необхідні потреби людства і це визначає їх важливість в ринковій системі світу.

Суспільство і технічний прогрес динамічно розвивається. З цим змінюються норми і потреби суспільства до харчування, їх тенденції, до яких світ, країни, а далі й підприємства повинні підлаштовуватись. Глобалізація як процес всесвітньої економічної інтеграції є також одним із рушіїв змін ринку, спонукаючи країни, що долучаються до неї, адаптувати свої ринки.

Продовольчий ринок є однією із складових продовольчої безпеки. Доступність продовольства, його якість та екологічність мають великий вплив на продовольчу безпеку кожної держави.

Підвищення продуктивності та технологічний прогрес сприяють більш ефективному використанню ресурсів та покращенню безпеки харчових продуктів. Населення планети стрімко зростає, це призводить до підвищення попиту на сільськогосподарську продукцію та готові харчові продукти. Зростання у країнах з низьким і середнім рівнем доходів прискорить збільшення споживання м'яса, фруктів та овочів порівняно зі споживанням зернових, що вимагає відповідних змін у виробництві та додаткового тиску на природні ресурси. Вивчення цих питань дає змогу розуміти, як світу діяти в нових умовах для покращення та оптимізації діючих продовольчих систем.

Теоретичним та практичним основам аналізу подальшого розвитку світового ринку продовольства присвячені роботи вітчизняних та іноземних вчених, серед яких: Бочарова Ю.Г., Гуткевич С.О., Дем'янчук В.В., Дубравка Б., Звягінцева О.Б., Івченко В.Є., Кескітало К., Кириленко І.Г., Луціані А., Монкайо Дж.Р., Цеболла Ю.Г. та ін.

Метою дипломної роботи є вивчення теоретичних основ ринку продовольства та аналіз його подальшого розвитку. Для досягнення відповідної мети визначено такі завдання:

- визначено сутність основ формування продовольчого ринку;
- вивчено роль продовольчої безпеки на світовому продовольчому ринку;
- розглянуто міжнародні інструменти по регулюванню стандартів якості продовольства;
- проаналізовано стан світового ринку продовольства;
- проведено аналіз тенденцій подальшого розвитку світового ринку продовольства;
- сформульовано вплив глобальних криз на розвиток світового продовольчого ринку.

Об'єктом роботи світовий ринок продовольства.

Предметом роботи є розвиток світового ринку продовольства.

Методи аналізу використані в роботі: монографічний, статистичний: табличний, графічний, рядів динаміки, порівняльного аналізу; абстрактно-логічний.

Інформаційна база: нормативно-законодавча база, підручники, навчальні посібники, монографії, наукові статті, періодичні видання, статистичні дані.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 6 таблиць, 5 рисунків, кількість використаних джерел - 69.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СВІТОВОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА

1.1 Сутність основ формування продовольчого ринку

Поняття ринку та ринкових відносин склалося з початку обміну та суспільного поділу праці та ведення товарного господарства. Поява економічно незалежних суб'єктів господарства та перехід з натурального виробництва до прямого товарообміну, створення грошової одиниці і введенні її в економічні взаємовідносини наблизило визначення ринку до сучасного розуміння такого широкого та місткого поняття.

Ринок — місце взаємодії продавців і покупців для визначення ціни та необхідної кількості товару. Ринок — це сукупність відносин (актів) купівлі-продажу товарів і послуг; спосіб взаємодії виробників і споживачів, заснований на децентралізованому, безособовому механізмі цінових сигналів. Він є механізмом розподілу товарів і послуг між членами суспільства шляхом добровільного обміну. Ринок — це місце, де відбуваються відносини купівлі-продажу товарів і послуг у грошовій формі між людьми [20].

Ринок як соціально-економічна категорія передбачає наявність економічних умов ефективного товарного обігу і власного забезпечення усіма необхідними ресурсами (чинниками виробництва); опрацювання економічного механізму, що оптимізує взаємодію усіх ринкових компонентів; обґрунтування методичних положень зі створення ринкових структур гуртової та роздрібно торгівлі; обґрунтування фінансово-кредитного і податкового механізмів функціонування ринкової системи; аналіз, оцінку і перманентне опрацювання пропозицій з удосконалення нормативно-правової сфери функціонування ринків; формування ринкової інфраструктури; удосконалення транспортно-складських функцій та матеріальне-технічне забезпечення торгово-посередницької на внутрішньому та зовнішньому ринках діяльності [45].

Сутність ринку полягає в тому, що це певна сукупність економічних відносин між суб'єктами різних типів і форм власності, в тому числі власності

на робочу силу з приводу купівлі-продажу товарів і послуг відповідно до законів товарного виробництва. Для комплексного визначення сутності ринку необхідно з'ясувати його функції. Функціями ринку є [23]:

- 1) здійснення остаточного визначення вартості товарів і послуг та їх реалізації, перетворення продукту праці на товар;
- 2) забезпечення безперервності процесу суспільного відтворення (зокрема зв'язку між виробництвом і споживанням), сприяння формуванню цілісної національної економічної системи та її зв'язку з іншими національними економіками в масштабі світового ринку;
- 3) спонукання виробників товарів і послуг знижувати індивідуальні витрати порівняно із суспільно необхідними, підвищення суспільної корисності товарів і послуг, їх якості та споживчих властивостей;
- 4) певний регулюючий вплив на економіку в цілому, на пропорції між різними сферами та галузями економіки приведення у відповідність платоспроможного попиту і пропозиції, нагромадження і споживання та інших пропорцій;
- 5) сприяння контролю споживачів за виробництвом, вирівнювання цін;
- 6) посилення конкуренції між виробниками товарів і послуг у межах окремих країн і світового господарства.

Оскільки ринок — це середовище, в якому відбуваються господарські процеси. Ринок — це категорія товарного господарства, як всередині держави, так і за її межами. У зв'язку з цим розрізняють внутрішній товарний ринок і зовнішній. Внутрішній товарний ринок з'являється тоді, коли є товарне господарство, а ступінь суспільного розподілу праці визначає рівень його розвитку. Залежно від того, що є предметом купівлі-продажу, розрізняють такі види ринків [22]:

- 1) засобів виробництва або капіталу;
- 2) товарів народного споживання;
- 3) послуг;
- 4) робочої сили;
- 5) інтелектуальної власності;
- 6) інформації.

При всій рівнозначності цих ринків, серед них є і головний. Це ринок споживчих товарів і послуг або предметів споживання. Саме для нього працюють і від нього залежать всі інші ринки. Розгляд та аналіз ринку товарів народного споживання представляє собою комплекс дій, спрямованих на більш повне дослідження процесів, що розвиваються у сфері товарного обігу, і факторів, які впливають на формування попиту і пропозиції, визначають економічні відносини між виробниками та споживачами [22].

Учасниками споживчого ринку загалом є виробники, продавці та споживачі. У сучасній економічній системі споживчий ринок виконує такі основні функції [22]:

- 1) визначає вартість товарів та послуг, перетворює продукт праці на товар і доводить його до кінцевого споживача;
- 2) забезпечує безперервність процесу суспільного відтворення через зв'язок між виробництвом і споживанням, формує цілісність національної системи та її зв'язок з іншими національними економіками в масштабі світового ринку;
- 3) спонукає виробників товарів та послуг знижувати індивідуальні затрати, підвищувати суспільну корисність товарів та послуг, їх якість та споживчі властивості, посилює конкуренцію між виробниками;
- 4) створює матеріальні стимули до праці, оскільки на ринку в процесі обміну грошей на товари споживач отримує частину матеріальних благ, потрібних для продовження життєдіяльності;
- 5) регулює вплив на економіку в цілому.

Продовольство, як таке, не має визначення повноцінного терміну, але за тлумачним словником має значення їстівних припасів та продуктів харчування. Таке тлумачення веде нас до галузі переробної промисловості, сукупності виробництв харчових продуктів у готовому вигляді або у вигляді напівфабрикатів(а також тютюнових виробів).

Харчова промисловість одна з провідних структуроформуючих галузей не лише агропромислового й промислового комплексів, а й усього народного господарства України. До її складу входить більше 20 галузей, що виробляють як готову продукцію, так і напівфабрикати. Провідними галузями харчової

промисловості України є цукрова, м'ясна, молочна, олійно-жирова, плодоовочеконсервна, кондитерська, спиртова, виноробна, соляна [64].

Термін «продовольчий ринок» найчастіше означає ринок сільсько-господарських підприємств, що виробляють продукцію, яка має кінцевого покупця без переробки або служить сировиною для підприємств харчової промисловості [32].

За економічною сутністю продовольчий ринок є саморегульованою системою відтворення. Структурні елементи економічних відносин формуються на основі прямих і зворотних ринкових зв'язків, перебувають під впливом платоспроможного попиту і пропозиції [45].

Ринок продовольчих товарів умовно ділиться на чотири сфери [17]:

Перша сфера – сфера товарообігу, яка ділиться на оптову і роздрібну торгівлю. Оптова торгівля – це вид економічної діяльності у сфері товарообігу, який охоплює купівлю-продаж продовольчих товарів партіями для подальшого продажу продтоварів кінцевому споживачу через роздрібну торгівлю або для виробничого споживання і надання пов'язаних з цим послуг. Виділяють спеціалізовані та універсальні оптові ринки і товарні біржі. Спеціалізовані оптові ринки орієнтуються на торгівлю окремими видами продовольчої продукції або близькими по якісних характеристиках продтоварними групами, а універсальні – торгівлю по широкому переліку продовольчої продукції. Товарна біржа – це оптовий ринок, де відбувається торгівля товарами через укладання угод без наявності самих товарів. Роздрібна торгівля – це вид економічної діяльності у сфері товарообігу, який охоплює купівлю-продаж продтоварів кінцевому споживачу і надання йому торговельних послуг. Виділяють спеціалізовані продовольчі магазини, супермаркети, гіпермаркети тощо [43, 49].

Друга сфера – це сфера логістики складування та транспортування, яка являє собою систему по організації зберігання і доставки продовольчих товарів. До даної сфери відносять: елеватори, транспортні комунікації, склади і бази зберігання, сховища овочів і фруктів та ін [49].

Третя сфера – це сфера зовнішніх зв'язків, що здійснюються за допомогою експортно-імпортних операцій.

Четверта сфера – це сфера державного регулювання, яка за допомогою органів влади впливає на функціонування трьох попередніх сфер [17]. Владні органи розподіляються на органи влади із загальними та спеціальними компетенціями. Органи загальної компетенції – це органи державної влади, для яких характерна широта компетенції та здійснення, поряд із загальними, певних повноважень у сфері продовольчого забезпечення [18].

До органів державної влади загальної компетенції відносимо: Президента України, Верховну Раду України, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи влади, Раду національної безпеки і оборони України [28].

Органи влади спеціальної компетенції реалізують державну політику у сфері продовольчого забезпечення. До органів управління спеціальної компетенції відносяться Кабінет Міністрів України (КМУ) в особі міністерств аграрної політики та продовольства України; екології та природних ресурсів України; економічного розвитку і торгівлі України; охорони здоров'я України та інші центральні органи виконавчої влади (державні агентства, інспекції, служби), що підпорядковуються цим міністерствам [48].

Отже, поняття сутності ринку продовольства має широке значення з різних аспектів, а його продовольча складова спрямовує до галузі харчової промисловості та ринку продовольчих товарів(готової продукції). Ринок продовольчих товарів має свою регулюючу структуру як на міжнародному так і на національному рівнях, що викликає питання продовольчої безпеки.

1.2 Роль продовольчої безпеки на світовому продовольчому ринку

Перед державою, як об'єктом продовольчої безпеки, постає питання обов'язку забезпечення загального добробуту, належного рівня якості продовольства громадянина та відповідальності за свою діяльність. Згідно з Римською декларацією 2009 року про всесвітню продовольчу безпеку, кожна країна повинна забезпечити право людини на повноцінне харчування. В цьому документі зазначені такі компоненти продовольчої безпеки: фізична і

економічна доступність, продовольча незалежність, надійність відносно сезонних і погодних коливань та стійкість зростання виробництва [2].

Системи харчування на глобальному рівні та у багатьох країнах і регіонах не в змозі покінчити з голодом, вони не забезпечують здорового харчування, сприяють ожирінню та не гарантують безпечність продуктів. Те, як ми виробляємо та споживаємо їжу, має глибокі наслідки для здоров'я людей, тварин, рослин та самої планети. Зміна світогляду в напрямі підтримки дієвості продовольчих систем необхідна для переорієнтування динаміки продовольчих систем. Центральним елементом таких змін є акцент на наукові дослідження та інновації, щоб перетворити системи харчування до значення стійкості та справедливості [46, 57].

Ефективне управління продовольчими системами є основою національних та незалежних продовольчих систем. Що веде нас до такого елементу національної безпеки держави як продовольча безпека України. Згідно Закону України «Про основи продовольчої безпеки України» [30]:

- продовольча безпека України (далі - продовольча безпека) - здатність держави задовольняти потреби населення в харчуванні на рівні не нижче медичних обґрунтованих норм гарантована наявністю відповідних ресурсів, потенціалом внутрішнього виробництва, незалежно від внутрішніх і зовнішніх умов (погроз) спроможність забезпечити сприятливу демографічну динаміку, збереження генофонду нації, сталість розвитку, інтеграцію країни у світовий економічний простір, суверенітет і незалежність;
- продовольча незалежність України - стан збалансованості продовольчого ринку, за якого національний агропродовольчий комплекс забезпечує за рахунок вітчизняного виробництва продовольства та запасів державного матеріального резерву оптимальну структуру харчування та економічну доступність базових продуктів для населення задля демографічного розвитку, сприяє охороні й зміцненню здоров'я людини на рівні міжнародних стандартів якості життя і збереженню генофонду нації;

- забезпечення продовольчої безпеки - стан економіки країни, при якому гарантується фізична та економічна доступність якісного і безпечного продовольства для всього населення в кількості, необхідному для активного й здорового життя і утримується поріг продовольча незалежність держави.

Об'єктами продовольчої безпеки є [30]:

- людина - її конституційні права на життя і здоров'я, право на достатнє й безпечне харчування;
- суспільство - його матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і продовольчі ресурси;
- держава - її обов'язок забезпечити загальний добробут, належний рівень продовольчого забезпечення харчування громадян та її відповідальність за свою діяльність.

Суб'єктами забезпечення продовольчої безпеки України є [30]: Президент; Верховна Рада; Кабінет Міністрів; Рада національної безпеки і оборони; центральні та місцеві органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; громадяни, об'єднання громадян; неурядові організації.

В Законі України «Про продовольчу безпеку» вказані системи індикаторів на основі яких здійснюється оцінка її стану. Окрім індикаторів, оцінка стану продовольчої безпеки здійснюється на основі системи критеріїв [31]. Провевши аналіз законодавчої бази була складена таблиця індикаторів та критеріїв на базі яких реалізується оцінювання (Додаток А). Оцінка стану продовольчої безпеки завдяки цій системі критеріїв та індикаторів дає можливість вчасно реагувати на зміну ситуації національного ринку продовольства, відслідковувати зміну попиту і пропозиції, тощо.

Загальновизнаним визначенням продовольчої безпеки є запропоноване за результатами роботи Всесвітнього продовольчого саміту в 1996 р. та оформлене ФАО у 2003 році в роботі «Торгові реформи та продовольча безпека»: Продовольча безпека існує тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості, безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам та харчовим перевагам

для активного та здорового життя. Продовольча безпека домогосподарств – це застосування цієї концепції на рівні сім'ї, причому в центрі уваги є особи в домогосподарствах. Відсутність продовольчої безпеки існує, коли люди не мають належного фізичного, соціального чи економічного доступу до їжі, як визначено вище [57].

Право на достатнє харчування реалізується тоді, коли кожен чоловік, жінка та дитина, поодинці чи спільно з іншими, мають фізичний та економічний доступ у будь-який час до достатнього харчування чи засобів для його придбання. Загальний коментар Комітету з економічних, соціальних і культурних прав, КЕСКП [33].

У Статуті ООН визначено загальну повагу й дотримання всіх без винятку прав людини та основних свобод задля створення умов стабільності й добробуту [54, 37].

На рівень продовольчої безпеки в окремій країні впливає декілька чинників: обсяги виробництва, погодні умови, географічне розташування та багато інших, навіть корупція. Виходячи з цього, розрахунок рівня продовольчої безпеки потребує врахування одразу багатьох факторів та виводу на їх основі певного загального рейтингу [65].

З 2012 року дослідницький підрозділ журналу The Economist розробив глобальний індекс продовольчої безпеки, який розглядає питання фізичної та економічної доступності, якості та безпеки продуктів продовольства, а також природних ресурсів і стійкості. Даний індекс використовують 113 країн для вивчення питання стану продовольчої безпеки. Індекс є динамічною кількісною та якісною моделлю порівняння, побудованою на основі 58 унікальних індикаторів, які вимірюють чинники продовольчої безпеки як у країнах, що розвиваються, так і в розвинених країнах [15].

Загальна кількість показників об'єднуються у 4 основні: фінансова доступність, фізична доступність, якість та безпека, природні ресурси та стійкість. Україна посідає 58 місце із загальним значенням 62 із яких найвищу кількість «балів» має фізична доступність - 74, в той час як найнижчим

показником є якість та безпека - 55 [13]. Подальший аналіз місця України в рейтингу GFSI буде наведено в Розділі 2.

У 2016 році набули чинності Цілі сталого розвитку і вони стають в основі політики та фінансування ПРООН протягом наступних 15 років. Цілі сталого розвитку (ЦСР) мають назву “Глобальні цілі” — дії, спрямовані на те, щоб подолати бідність, захистити планету і забезпечити мир і процвітання для всього населення світу. У центрі «Порядку денного 2030» вказані 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), що чітко означають світ, якого ми прагнемо для всіх націй без винятків (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Цілі сталого розвитку ООН

Назва цілі		Опис
1.	Подолання бідності	Подолання бідності в усіх її формах та всюди
2.	Подолання голоду	Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства.
3.	Міцне здоров'я	Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці.
4.	Якісна освіта	Забезпечення всеохопної і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.
5.	Чиста вода та належні санітарні умов	Забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх.
6.	Гендерна рівність	Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток.
7.	Відновлювана енергія.	Забезпечення доступу до недорогих, надійних, сталих і сучасних джерел енергії для всіх.
8.	Гідна праця та економічне зростання.	Сприяння поступальному, всеохопному і сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.
9.	Інновації та інфраструктура.	Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохопній і сталій індустріалізації та інноваціям.

Продовження табл. 1.1

10.	Зменшення нерівності.	Скорочення нерівності всередині країн та між ними
11.	Сталий розвиток міст та спільнот.	Забезпечення відкритості, безпеки, життєздатності й екологічної стійкості міст і населених пунктів
12.	Відповідальне споживання.	Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва
13.	Боротьба зі зміною клімату.	Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками.
14.	Збереження морських екосистем.	Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку.
15.	Збереження екосистем суші.	Захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття.
16.	Мир та справедливість.	Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях.
17.	Партнерство заради стійкого розвитку.	Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках Глобального партнерства в інтересах сталого

Джерело: складено на основі [16].

У Цілях сталого розвитку ООН щонайменше п'ять цілей стосуються продовольства, починаючи з рятування від голоду, адже майже 770 млн людей у світі хронічно недоїдають за даними ФАО 2020 р., закінчуючи питаннями зміни клімату і впливу на нього всієї індустрії виробництва їжі через поводження виробників з ґрунтами, водою, чи споживачів з відходами. Питання подолання голоду посідає 2 місце в визначенні цілей, так як питання продовольства є базою для існування людства [16]. За даними ООН у 2019 році біля 2 млрд. людей у світі не мали регулярного доступу до безпечних, поживних та адекватних продуктів харчування.

Питання забезпечення продовольством населення є безпосередньо важливим, адже займає своє місце життєдіяльності разом із повітрям, базову ланку - основу життя людини. Як зазначено вище, продовольча безпека існує тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості, безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам та харчовим перевагам для активного та здорового життя. Для її дотримання були створені «стандарти», що дають підприємствам, країнам та світу орієнтири якості продукції ринку продовольчих товарів.

1.3 Міжнародні інструменти по регулюванню стандартів якості продовольчої продукції

Основа «вимог» та стандартизації на світовому ринку продовольства визначена міжнародними стандартами. В основному вони є базою для експорту продукції, але в той же час кожна країна-імпортер має свої додаткові умови, під які вже далі країна-експортер підлаштовується та складає додаткові угоди з імпортером.

Стандартизація продукції - це встановлення і застосування єдиних правил з метою упорядкування, узаконення й запровадження показників і норм якості продукції, а також відпрацювання у сфері виробництва технологічних процесів і операцій відповідно до цих вимог. Вона є визначальним елементом специфічного менеджменту, що найбільше впливає на процес постійного забезпечення виробництва і постачання на ринок конкурентоспроможної продукції [21].

Міжнародний стандарт – нормативний документ, прийнятий міжнародною організацією із стандартизації і доступний для широкого кола користувачів [30]. Офіційно визнані міжнародні організації зі стандартизації:

- Міжнародна організація зі стандартизації (ISO)
- Міжнародна електротехнічна комісія (IEC)

Однією з найбільших міжнародних організацій зі стандартизації є ISO, яка була створена у 1926 році. В основу її назви (аббревіатури) було покладено

грецьке слово «isos» – рівний. В сучасному світі стандартизація є одним з дієвих інструментів забезпечення високоякісною та конкурентоспроможною продукцією і має першорядне значення для підвищення зовнішньоторговельного обігу країни [38].

Відповідно до Статуту, ISO визначає завданням своєї діяльності як сприяння розвитку стандартизації і суміжних видів діяльності у світі з метою забезпечення міжнародного обміну товарами і послугами, а також розвиток співробітництва в інтелектуальній, науково-технічній і економічній галузях. ISO тісно співпрацює з Міжнародною електротехнічною комісією (IEC), котра відповідає за область електротехніки й електроніки. Деякі види робіт виконуються спільними зусиллями ISO та IEC. Наприклад, питання інформаційних технологій, мікропроцесорної техніки тощо — це об'єкти спільних розробок ISO/IEC [34].

Європейський стандарт – регіональний стандарт, прийнятий Європейською організацією зі стандартизації. Офіційно визнані європейські організації зі стандартизації, що стосується продовольчої галузі - Європейський комітет стандартизації (CEN) [30].

Відповідно до правил міжнародних та європейських організацій зі стандартизації кожна країна має бути представлена єдиним національним органом стандартизації (в ISO та CEN) або національним електротехнічним комітетом (в IEC та CENELEC), які уповноважені приймати національні стандарти [39].

Однією із цілей України є напрям Євроінтеграції, через це особливо приділяється увага європейським стандартам, окрім причин географічного положення. Вимоги до продукції на ринку Європейського Союзу першоджерелом вказані в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Угода про асоціацію була ратифікована 2014 році. Угода вступила в силу 2017 року, після її ратифікації всіма країнами-членами Європейського Союзу (ЄС).

Згідно звіту «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» - 64% актів ЄС було імplementовано в сфері санітарних і фітосанітарних заходів,

22% актів у сфері захисту навколишнього природного середовища та 86% актів у сфері сільського господарства [36].

Станом на початок 2019 року 306 українських виробників тваринної продукції вже пройшли процедури перевірки та отримали право на експорт продуктів тваринного походження до ЄС, з них — 126 виробників харчових продуктів тваринного походження (м'ясо птиці, риби, меду, яєць, молочної продукції) [1].

Крім того, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» доповнено статтею, якою передбачено надання державної підтримки сільськогосподарської дорадчої діяльності у формі часткової компенсації сільськогосподарським дорадчим службам зазначених ними витрат при наданні сільськогосподарських дорадчих послуг суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню [25].

Також із 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень», яким визначено засади правової охорони географічних зазначень в Україні та врегульовано відносини, що виникають у зв'язку з їх реєстрацією, використанням та захистом [24].

Для запровадження власної системи сертифікації органічного виробництва Уряд затвердив Порядок сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції [29].

Змінами до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» розширено можливості виробників органічної продукції на отримання державної підтримки [25].

Також виробникам харчових продуктів необхідно враховувати норми Закону України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», який вводиться в дію 2019 року та містить обов'язкові вимоги до маркування продуктів харчування. Головна ідея закону – повна та достовірна інформація для споживача, яка не вводить в оману та не містить непідтверджених даних про медичні, лікувальні чи інші властивості [26].

Умови експорту товарів, у тому числі сільськогосподарської продукції, до країн ЄС, та імпорту до України також врегульовані положеннями Угоди про асоціацію. Окрім вимог до певних видів сільськогосподарської продукції (слід зазначити, що не всі сільськогосподарські продукти врегульовані окремими актами законодавства ЄС) існують економічні механізми взаємодії України та Європейського Союзу (мити, тарифи) та багато різноманітних правил на рівні ЄС та національних законодавств країн-членів. Зокрема, застосовуються такі економічні механізми регулювання, як тарифи та інші платежі, багато з яких скасовано або створено преференційні умови в рамках певних квот. Скажімо, встановлено нульові тарифи та збори на експорт для 36 груп товарів (в рамках квот, після перевищення квот застосовується діючий базовий тариф) [1].

В Україні діє, створена Держстандартом України, державна система сертифікації УкрСЕПРО, роботи в якій виконують 118 органів з сертифікації продукції (робіт, послуг). Нормативно-правову базу державної системи сертифікації УкрСЕПРО становлять посилання [59]:

- Декрет кабінету міністрів "Про стандартизацію і сертифікацію"
- Закон України "Про захист прав споживачів"
- Закон України "Про якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини"

У даній системі проводиться як обов'язкова, так і добровільна сертифікація. Обов'язкова сертифікація в усіх випадках повинна включати перевірку та випробування продукції для визначення її характеристик і подальший державний технічний нагляд за сертифікованою продукцією. Законодавством України визначено перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні [47].

Добровільна сертифікація проводиться на відповідність вимогам, які не відносяться до обов'язкових. При цьому сертифікація на відповідність усім обов'язковим вимогам, якщо вони встановлені для цієї продукції, проводиться обов'язково.

Починаючи з 2019 року набувають обов'язкового характеру положення деяких нормативних актів, якими передбачено застосування НАССР для усіх –

навіть найдрібніших підприємств, які працюють з продуктами харчування. Відповідно до них, підприємства, що використовують продукти громадського харчування, мають зобов'язання перейти на нові стандарти контролю якості харчових продуктів, а саме впровадити систему НАССР [48].

НАССР — система аналізу ризиків, небезпечних чинників і контролю критичних точок. Система НАССР є науково обґрунтованою, що дозволяє гарантувати виробництво безпечної продукції шляхом ідентифікації й контролю небезпечних чинників [53].

Основні засади впровадження НАССР, а також принципи НАССР відображено в таких міжнародних стандартах, як ISO 22000, IFS (International Food Standard), BRC. Міжнародний харчовий стандарт (англ. International Food Standard, IFS) — європейський стандарт для продуктів харчування, що продаються в роздріб. Стандарт для аудитування продуктів харчування, що випускаються під брендом роздрібних та гуртових торговельних організацій. Стандарт BRC визнаний Глобальною ініціативою з харчової безпеки (GFSI) — програмою, спрямованою на уніфікацію міжнародних стандартів у галузі безпеки харчових продуктів за підтримки провідних світових підприємств роздрібною торгівлі та виробників продуктів харчування. ДСТУ ISO 22000:2007 (ISO 22000:2005, IDT) Національний стандарт України. Цей стандарт встановлює вимоги до системи управління безпечністю харчових продуктів, яка поєднує ключові елементи: взаємодійове (інтерактивне) інформування; системне керування; програми-передумови; принципи НАССР [57].

Вказані стандарти, норми сертифікації є добровільними. Частина з них є визнаними на міжнародному, глобальному рівні, частина регіональні, або стосуються тільки окремої держави. В кожній країні, залежно від регіональних особливостей має свої додаткові норми сертифікації та стандартизації, але в основу деяких з них, якщо це передбачено міжнародними угодами лежать загальноновизнані.

Наприклад на ринку США існують регулювання вимог до харчової продукції, що підпорядковуються Міністерству сільського господарства США(USDA): FSIS - м'ясна продукція, яйця; APHIS - інші продукти харчування

тваринного і рослинного походження. В той час як КНР при імпорті харчової продукції керується не лише власними GB(Закон Китайської Народної Республіки про безпеку харчових продуктів), а і європейськими та американськими стандартами, якщо є відсутність національних вимог окремої продукції. Однак при розбіжності та більш суворих національних вимог відмінно від міжнародних, застосовують GB [39].

Визначено існування великої кількості та видів стандартів: загально-визнані стандарти, міжнародні з обмеженим визнанням, місцеві стандарти, визнані на міжнародному рівні та стандарти всередині країни. Дотримання, на початку державних, а далі міжнародних стандартів, дає можливість контролювати процес виготовлення, зберігання, якості продукції подальшого споживання і полегшує роботу держави у процесі забезпечення продовольчої безпеки країни, а далі й світу.

Висновки до розділу 1

Отже, ринок - це сукупність процесів та процедур, забезпечуючих обмін між покупцями та продавцями окремими товарами та послугами. У глобальному вимірі ринок продовольства стає одною з основних сфер діяльності держави. Для розкриття поняття ринку продовольства за основу береться галузь харчової промисловості, сукупність виробництв харчових продуктів у готовому вигляді або у вигляді напівфабрикатів(а також тютюнових виробів).

Розглядаючи теоретичні основи можна сказати, що продовольча безпека існує тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості, безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам та харчовим перевагам для активного та здорового життя. Відсутність продовольчої безпеки існує, коли люди не мають належного фізичного, соціального чи економічного доступу до їжі. Продовольча безпека України - здатність держави задовольняти потреби населення в харчуванні на рівні не нижче медичних обґрунтованих норм гарантована

наявністю відповідних ресурсів, потенціалом внутрішнього виробництва, незалежно від внутрішніх і зовнішніх умов (погроз) спроможність забезпечити сприятливу демографічну динаміку, збереження генофонду нації, сталість розвитку, інтеграцію країни у світовий економічний простір, суверенітет і незалежність. Існують загальноприйняті вимоги в залежності від ринку на який бажає представити виробник свою продукцію, використання яких дає його продукту гарантію для покупця, щодо якості, та безпеки харчової продукції.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА

2.1 Аналіз стану світового ринку продовольства

Аналіз світового ринку продовольства є важливою частиною надання його характеристики, визначення тенденцій, зростання тих чи інших показників, зміни лідируючих позицій у світовому просторі. Зі зростанням населення, зростає попит і пропозиція на продовольчому ринку, що дає усвідомлення його глобальності та зростання. Країни-лідери у виробництві, експорті та імпорті задають темп розвитку усьому світу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Експорт країн лідерів 2017-2021рр.(трлн.дол.)

Країни-експортери	2017	2018	2019	2020	2021
Світ	17,6	19,3	18,8	17,5	21,5
КНР	2,3	2,5	2,5	2,6	3,0
США	1,5	1,7	1,6	1,4	1,7
Німеччина	1,4	1,5	1,5	1,4	1,6
Японія	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7
Нідерланди	0,5	0,6	0,6	0,5	0,7

Джерело: складено за даними [67].

Аналізуючи динаміку експорту країн ми можемо визначити основних лідерів: США - 8% та Китай - 14% від світового експорту у 2021 році. На динаміці показники зображують деяке зниження розмірів світового експорту у 2019 та 2020 роках, що було спричинено поширенням COVID-19, зрушенням логістичних поставок, тощо. Та у 2021 році досить стрімке зростання у відношенні до 2020 року на 23%. Серед лідерів експортерів також знаходиться

Німеччина із відносно стабільними показниками на протязі 2017-2021 рр. В таблиці 2.2 представлені країни лідери імпортери.

Таблиця 2.2

Імпорт країн-лідерів 2017-2021рр.(трлн.дол.)

Країни-імпортери	2017	2018	2019	2020	2021
Світ	17,8	19,7	19,1	17,7	21,9
США	2,4	2,6	2,5	2,4	2,9
КНР	1,8	2,1	2,1	2,0	2,4
Німеччина	1,2	1,3	1,2	1,2	1,4
Японія	0,7	0,7	0,7	0,6	0,8
Гонконг, Китай	0,6	0,6	0,5	0,6	0,7

Джерело: складено за даними [67].

У світовому розрізі імпортової динаміки мають схожість із зростанням експорту. Спостерігається незначне зниження світового імпорту у 2019 році, та більш значне у 2020, з 19,7 до 17,7 трлн.дол. Через ситуацію з пандемією глобальний імпорт у 2020 - 17,7 трлн.дол. в показниках наблизився до 2017 - 17,8 трлн.дол. Серед країн-імпортерів знаходяться США - 13%, КНР - 11%, Німеччина - 6%, Японія - 4%, Гонконг - 3% у відношенні до світового імпорту. У відсотковому значенні світовий імпорт 2021 року порівняно з 2020 зріс на 24%.

За класифікаційною схемою SITC(1988 р.), яку використовують ФАО, до продовольства належать секції [69] (Додаток Б):

- 0 - харчова продукція та живі тварини;
- 1 - напої та тютюнові вироби;
- 2 - секція розділ 22 - олійні насіння та олійні плоди(масла ядер горіхів, тощо);
- 4 - тваринні та рослинні масла, жири.

Розглядаючи чисту торгівлю продовольством(визначену як номінальну вартість експорту мінус імпорт) виділяються два регіони: Америка як

найбільший нетто-експортер із надлишком у 105 млрд.дол. у 2019 році та Азія як найбільший нетто-імпортер, з мінусовим сальдо у 176 млрд.дол. у 2019 році (рис. 2.1). Океанія залишалася чистим експортером продовольства протягом 2000–2019 років, а Африка — нетто-імпортером. Європа була нетто-імпортером продуктів харчування протягом більшої частини періоду, але стала нетто-експортером у 2013 році і майже на тому ж рівні у 2019 р. , що й Океанія.

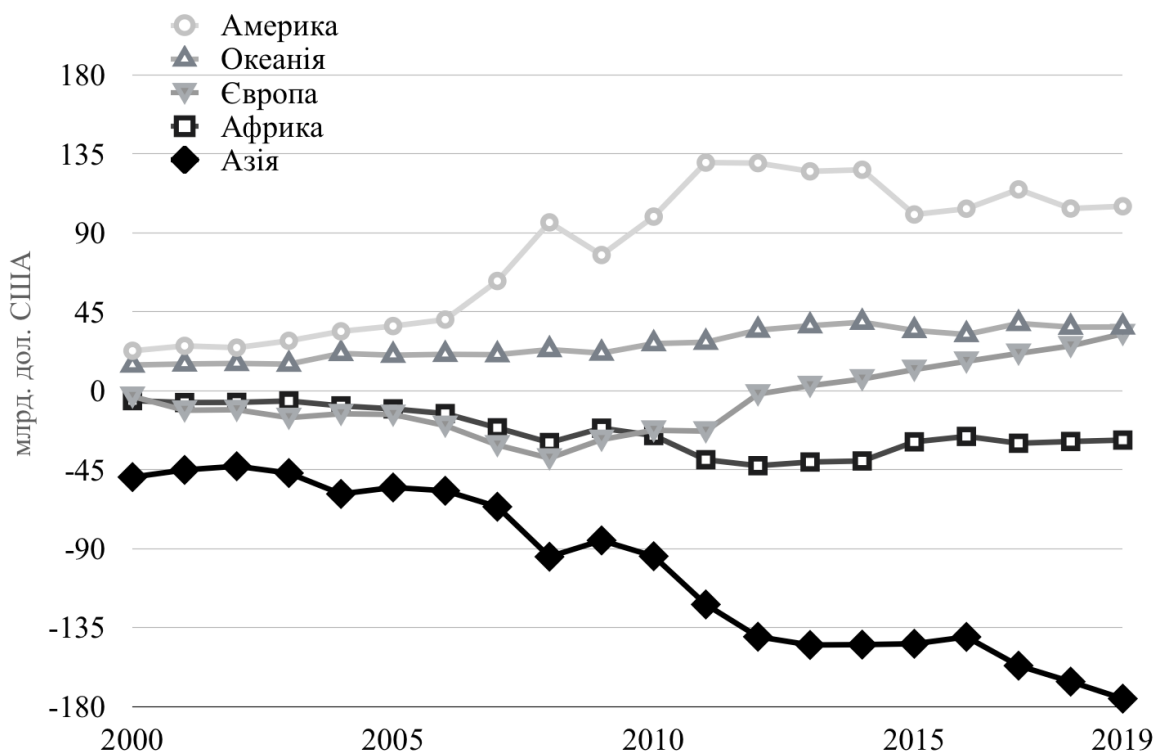

Рис. 2.1 Чиста торгівля продуктами харчування за регіонами світу 2000-2019 рр.(млрд.дол.)

Джерело: складено за даними [61].

Після десятирічного падіння та п'яти років стабільності з 2014 року глобальний рівень поширеності недоїдання (PoU) різко зріс між 2019 та 2020 роками, в основному через пандемію COVID-19 (рис. 2.2).

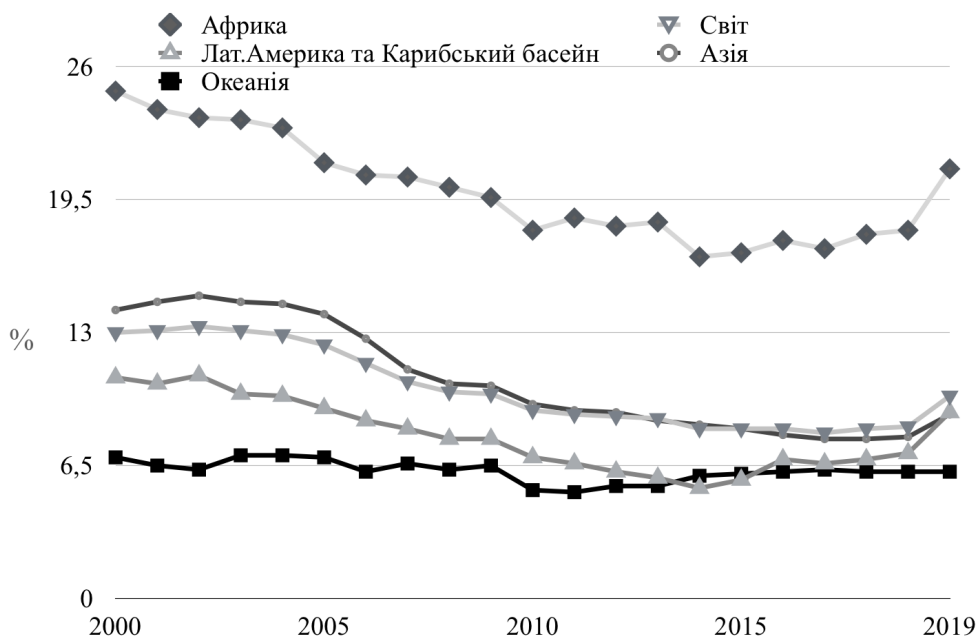

Рис. 2.2 Поширеність недоїдання за регіонами світу 2000-2020 рр.

Джерело: представлено за даними [61].

Майже 10 % населення світу страждали від голоду в 2020 році проти 8,4 % в 2019 році. Найбільш негативна в показниках ситуація в Африці, де PoU є найвищим серед усіх регіонів і найбільше зріс у період з 2019 по 2020 рік – на 3 % (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Поширеність недоїдання за регіонами світу у відсотковому значенні 2014-2020 рр.

	2014	2017	2020
Світ	8,3	8,2	9,9
Африка	16,7	17,1	21
Азія	8,3	7,8	9
Лат. Америка та Карибський басейн	5,4	6,7	9,1
Півн. Америка та Європа	<2,5	<2,5	<2,5
Океанія	6,1	6,3	6,2

Джерело: складено за даними [61].

Виходячи з даних, представлених у Додатку В, у 2020 році 21 % населення Африки мали нестачу продовольства. PoU в Латинській Америці та Карибському басейні, який також зростав з 2014 року, зріс з 7,1% в 2019 році до 9,1 % в 2020 році. В Азії PoU в основному знижувався з 2002 року і залишався другим найвищим показником серед усіх регіонів до 2019 року; зростання між 2019 і 2020 роками становило лише на 1,1% , з 7,9 до 9%. PoU в Океанії залишається стабільним з 2014 року на рівні близько 6,2%.

Як наведено у Розділі 1, Глобальний індекс продовольчої безпеки є вагомим показником для визначення його стану в країні та ним оперують 113 країн. Серед десяти країн лідерів у списку GFSI посідають: Ірландія; Австрія; Велика Британія; Фінляндія; Швейцарія; Нідерланди; Канада; Японія; Франція; США; Німеччина. На рисунку представлено місце України в рейтингу 2014-2021 рр(рис. 2.3).

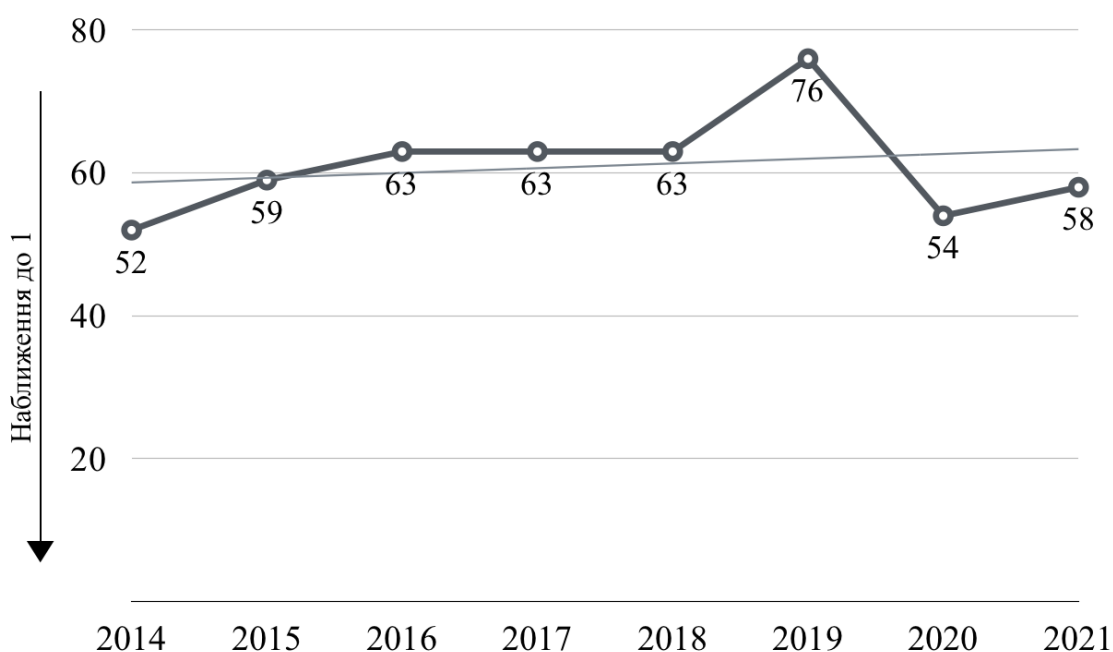

Рис. 2.3 Місце України в рейтингу GFSI 2014-2021 рр.

Джерело: складено за даними [7 - 15].

У 2021 році Україна посідає 58 місце у рейтингу. Як видно з рисунку, починаючи з 2014 по 2018 простежується пониження рейтингу і його різкий

спад у 2019 році пов'язаний з порушенням логістичних поставок продовольства і складнощами забезпечення продовольчої безпеки через пандемію. Далі підвищення рейтингу у 2020 році як адаптація до нових умов. На цьому ж рисунку зображена лінія тренду, яка на основі зсуву України зображує подальший вірогідний рух місця рейтингу. Стрілка зображає, що цифри рейтингу мають близитися до 1, в той час як лінія тренду йде до гори.

За даними державного комітету статистики товарної структури зовнішньої торгівлі України у 2021 р. частка експорту продукції продовольства становить 40,7 %, з яких у відсотковому значенні до загального експорту 22,8 % припадає на продукцію рослинного походження, а саме 18,1 % зернового експорту. Живі тварини та продукти тваринного походження має 2% від загального, жири та олії тваринного або рослинного походження - 10,3 %, готові харчові продукти - 5,6 % (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Товарна структура зовнішньої торгівлі України, 2021 р.

Група товарів	Експорт		Імпорт	
	% до заг.	% до 2020 р.	% до заг.	% до 2020 р.
I. Живі твар., продукти твар. походження	2	113,2	2,2	126,5
II. Продукти рослинного походження	22,8	130,8	2,9	107,1
III. Жири та олії твар. або росл. походження	10,3	122,5	0,6	158,4
IV. Готові харчові продукти	5,6	112,7	4,9	120,4

Джерело: складено за даними [19].

За даними товарної структури зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС такі групи як: живі тварини, продукти тваринного походження; продукти рослинного походження; жири та олії тваринного або рослинного походження

та готові харчові продукти мають, відносно загального значення, такі показники - 1,5% ; 14,3% ; 8,8% ; 4% (табл. 2.5)

Таблиця 2.5

Товарна структура зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС, 2021 р.

Група товарів	Експорт		Імпорт	
	% до заг.	% до 2020 р.	% до заг.	% до 2020 р.
I. Живі твар., продукти твар. походження	1,5	131	2,6	122,8
II. Продукти рослинного походження	14,3	122,3	2,3	106,2
III. Жири та олії твар. або росл. походження	8,8	135,3	0,3	127,2
IV. Готові харчові продукти	4	113,4	7,8	121

Джерело: складено за даними [19].

Проведений аналіз свідчить про те що світовий ринок продовольства динамічно розвивається незважаючи на падіння тих чи інших показників в період ковідної пандемії, так як світ адаптувався до нових вимог. Щодо товарної структури України, то вона є сировинною в експорті продуктів рослинного походження та тваринних і рослинних жирів та олії. Роль України на світовому ринку зростає, так як є лідером у торгівлі зернами культурами, що становить майже 23% загального українського експорту у 2021 році. Основними лідерами експорту харчової продукції є США, Нідерланди, Німеччина, Китай.

2.2 Тенденції подальшого розвитку світового ринку продовольства

Діяльність продовольчих ринків забезпечує найважливіші базові потреби людини. Динамічний розвиток, економічний прогрес, нові потреби сприяють появі нових тенденцій та напрямів світового ринку продовольства. Питання забезпечення світового продовольства є вказаним у Глобальних цілях сталого

розвитку ООН в перспективі до 2030 р. Пандемія COVID-19 завдала несподіваного навантаження на продовольчі системи, створивши безліч безпосередніх проблем.

Серед усього населення мільярди людей все ще стикаються з бідністю, нерівністю, безробіттям, погіршенням стану навколишнього середовища, хворобами та нестатками. Переміщення та міграційні потоки досягли найвищого рівня з часів Другої світової війни. Питання зміни клімату є актуальним і якщо на нього не реагувати, у наступні роки його вплив посилиться. Глобально інтегровані виробничі процеси принесли багато переваг, але представляють проблеми з точки зору їх регулювання та необхідності спрямовувати їх до більш справедливих і стійких результатів [58].

Динаміка чисельності населення радикально змінить демографію протягом найближчих десятиліть і до кінця століття. Сільськогосподарське виробництво з 1960 по 2021 рр. зросло більш ніж втричі, частково завдяки технологіям, що підвищують продуктивність, і значному розширенню використання землі, води та інших природних ресурсів для сільськогосподарських цілей. У той же період відбувся процес індустріалізації та глобалізації продовольства та сільського господарства [66].

Про те, незважаючи на зусилля світової спільноти питання постійного і широко поширеного голод і недоїдання залишаються величезною проблемою в багатьох частинах світу. У той же час еволюція продовольчих систем відреагувала на зміну харчових уподобань і моделей надмірного споживання, що відображено в вражаюче зростання поширеності надмірної ваги та ожиріння у всьому світі.

Згідно з цілями сталого розвитку розширення виробництва продуктів продовольства і економічне зростання несуть загрозу природному середовищу. Втрати обсягів лісових масивів ведуть до зменшення концентрації чистого повітря. Джерела підземних вод швидко виснажуються. Зменшення біорізноманіття. Щорічно спалювання палива викидає в атмосферу мільярди тон парникових газів, які є відповідальними за глобальне потепління та зміну клімату.

З 1970-х років кількість стихійних лих зростає в п'ять разів. Вирубка лісів, знищення природних буферів, що захищають берегові лінії, та стан інфраструктури підвищили ймовірність того, що екстремальні погодні явища переростуть у повноцінні катастрофи для громад та економіки в цілому. Подовження харчових ланцюгів і зміни в харчових моделях ще більше збільшили ресурсо- та енерго викидів глобальної продовольчої системи [61].

Ці тенденції загрожують стійкості продовольчих систем і підривають здатність світу задовольняти свої потреби у продовольчому забезпеченні. Якщо повноцінно наслідки зміни клімату для сільського, лісового та рибного господарства важко передбачити, очікується, що вплив буде різного рівня та різного характеру в кожному регіоні, екологічній зоні та виробничій системі. Навіть невеликі зміни клімату, наприклад незначні зміни річної кількості опадів або сезонних опадів, можуть серйозно вплинути на врожай і, як наслідок, на кінцевого споживача. Основні рушії світового продовольчого ринку представлені на рисунку 2.4.

Рис. 2.4 Основні рушії трендів світового продовольчого ринку

Джерело: складено автором за даними [61].

Зростання населення, урбанізація, старіння нації. Хоча загалом зростання світового населення сповільнюється, у деяких регіонах населення продовжуватиме зростати після 2050 р. Все більше людей проживає в містах, ніж у сільській місцевості, і, за прогнозами ООН, ця невідповідність буде зростати зі зростанням населення. Урбанізація супроводжувалася зміною харчових моделей і має великий вплив на харчові системи.

Одним з трендів є старіння населення світу. Старіння також прискорюється в країнах з низьким рівнем доходу, де цей процес, як правило, починається раніше і стає все більш вираженим у сільській місцевості. Урбанізація та старіння мають значний вплив на сільськогосподарську робочу силу та соціально-економічну структуру сільських громад.

Незважаючи на загалом швидке зростання торгівлі сільськогосподарською продукцією, більшість споживаної їжі в багатьох країнах виробляється всередині країни. Деякі країни, такі як Аргентина, Австралія та Сполучені Штати Америки, мають чистий експорт, що становить понад 50% своїх внутрішніх продовольчих запасів, тоді як регіон Близького Сходу/Північної Африки імпортує понад 50% продовольства. Африка на південь від Сахари, Південна Азія та Китай також є чистими імпортерами продовольства(див. рис. 2.2).

Зростаючий дефіцит природних ресурсів для сільського господарства сприяє посиленій конкуренції за них, що може призвести до їх надмірної експлуатації та нестабільного використання, погіршуючи довкілля і створення руйнівного циклу, в результаті якого виснаження ресурсів призводить до постійного зростання конкуренції за решту доступних ресурсів, що викликає подальший цикл. Для мільйонів фермерів, лісівників, скотарів і рибалок це може створити нездоланні перешкоди для забезпечення їхнього життя та подолання бідності.

Конфлікти, кризи та природні катастрофи знижують доступність їжі, перешкоджають доступу до їжі та медичної допомоги та підривають системи

соціального захисту, що веде багатьох людей назад до бідності та голоду, сприяючи бідній міграції та збільшуючи потребу в гуманітарній допомозі. Насильницький конфлікт також часто характеризує затяжні кризи. У середньому частка недоїдання у країнах з низьким рівнем доходів із затяжною кризою в 2,5-3 рази вища, ніж в інших країнах з низьким рівнем доходу.

Виходячи з вищенаведених «трендів», глобальні продовольчі та сільськогосподарські системи в даний час стикаються з серйозними проблемами, які залишатимуться протягом наступних десятиліть [59]:

- забезпечення достатньої кількості продуктів харчування та інших сільськогосподарських продуктів для задоволення зростаючих і змінних глобальних потреб;
- викорінення голоду та продовольчої безпеки;
- збереження та підвищення продуктивності та раціонального використання наявних природних ресурсів;
- адаптація до впливу зміни клімату;
- сприяння пом'якшенню наслідків зміни клімату.

Деякі з тенденцій та викликів, що постають, можуть здаватися непомітними у короткостроковій перспективі, хоча при розгляді та аналізу даних простежуються логічні висновки їх реальності та неминучості. Через наближення та посилення нових викликів ООН було створено глобальні цілі сталого розвитку, в кожній з яких зазначені ті чи інші пункти виконання та завдань, що постають перед світом.

Основними тенденціями світового ринку продовольства пов'язані з такими факторами як зростання населення, економічне зростання та урбанізація; виснаження природних ресурсів, конкуренція за них; кліматичні зміни та погіршення якості земельних та водних ресурсів; питання продовольчої безпеки. Ці тенденції впливають один із одного, пов'язані таким чином, що для їх вирішення потрібно діяти комплексно. Для цього також діють міжнародні організації, що проводять постійні вивчення, аналіз подій та їх наслідки не тільки на державному чи регіональному рівні, а й на світовому.

2.3 Вплив глобальних криз на розвиток світового продовольчого ринку

Загострення ситуації Україні спричинила негайні порушення світової торгівлі і, ймовірно, матиме довгострокові наслідки для її структури. У короткостроковій перспективі вплив цін і дефіцит поширюються на економіки країн, які більше залежать від українського та російського експорту, особливо товарів, починаючи від нафти і закінчуючи корисними копалинами та продовольством.

Дані ЮНКТАД вказують на особливо вразливі місця в Африці. У 2018–2020 роках Африка імпортувала російську пшеницю на 3,7 млрд.дол. (32 %) і ще 1,4 млрд.дол. з України (12 %). У разі найменш розвинених країн (НРС) імпорт становив відповідно 1,4 млрд.дол. (29 %) та 0,5 млрд.дол. (10 %). Залежність окремих країн Африки та НРК від імпорту пшениці з російської федерації та України у багатьох випадках значно вища [66] (Додаток Г).

У середньостроковій перспективі тривала геополітична нестабільність, ймовірно, призведе до реорганізації ланцюгів створення вартості, щоб зменшити залежність від імпорту з країн, які можуть потрапити під санкції. Оскільки зриви в ланцюгах створення вартості зменшуються після пандемії, виникли заклики до більш тісної подальшої торговельної інтеграції через Атлантику та південну частину Тихого океану.

Ескалація воєнних дій, що почалася 24 лютого 2022 року, завдала великої шкоди й загибелі ключових населених пунктів, поширилася на сільські райони та спричинила масове переміщення населення. Станом на 23 березня понад 3,6 млн. людей були змушені покинути свої домівки та втекти через кордони в безпечне місце. Через загострення ситуації надзвичайно важко передбачити розвиток конфлікту та його вплив на життя, засоби до існування, продовольчу безпеку та харчування [66].

Зрозуміло, що війна призвела до масової проблеми продовольчої безпеки, що погіршується. Це вже значно порушило засоби існування під час сільськогосподарського вегетаційного сезону через фізичні обмеження доступу

та пошкодження будинків, виробничих фондів, сільськогосподарських угідь, доріг та іншої цивільної інфраструктури.

Основні проблеми включають [64]:

- зрив озимих та весняних посівів;
- наявність робочої сили в сільському господарстві, на яку впливає переміщення;
- доступ і наявність сільськогосподарських ресурсів, зокрема палива;
- порушення логістичних та продовольчих ланцюгів;
- залишення та обмеження доступу до сільськогосподарських угідь;
- пошкодження посівів внаслідок військової діяльності, особливо в період вегетації етапи навесні;
- руйнування активів та інфраструктури продовольчої системи

У реальному вираженні індекс цін на продукти харчування ФАО досяг рівня на початку 2022 р., який був перевищений лише після нафтового шоку 1973 р(рис. 2.5). Зернові, зокрема кукурудза та пшениця, мали сильний зріст індексу за останній рік і знову піднялися вище внаслідок війни в Україні: разом на російську федерацію та Україну припадає понад чверть світового експорту пшениці, на яку багато країн Африки та Близького Сходу мають сильну залежність [67].

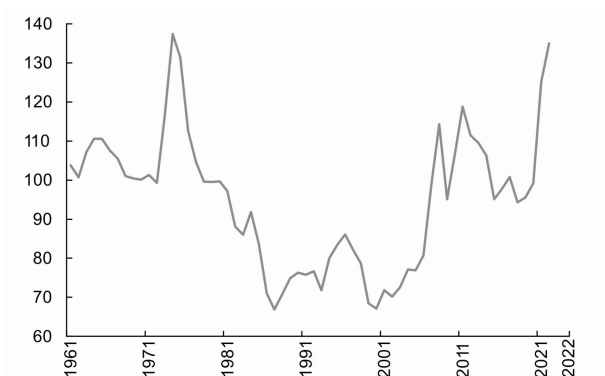

Рис. 2.5 Індекс реальних цін на продукти харчування ФАО, 1961–2022 рр.

Джерело: [67].

Дефіцит продовольства призвів до зростання цін у зоні конфлікту та в інших частинах світу. Як локальні, так і глобальні ринки зазнають стресу,

оскільки попит на продовольство високий, а пропозиція обмежена (і стає дедалі дорожчою). Зростання цін на продукти харчування означає зростання рівня загрози продовольчій безпеці.

В інших частинах світу зростання цін на продукти харчування знижує реальні доходи домогосподарств. Цей ефект більший у регіонах, що розвиваються, де більша частина доходів населення витрачається на продовольство.

Зменшення пропозиції продовольства у поєднанні зі зростанням цін на продукти харчування та зниженням реальних доходів ускладнить харчування людей у багатьох країнах. Може відбутися зсув у моделях споживання в бік більш дешевих заміників їжі. Крім інших глобальних факторів, таких як зростання цін на паливо та добрива, збільшення попиту на ці замітники також може призвести до зростання їх цін залежно від ступеня заміності.

Чи буде такий зсув тимчасовим чи постійним, залежить від безлічі факторів, таких як очікування щодо тривалості війни чи можливість глобального зростання цін на продовольство. Наприклад, домогосподарства можуть вирішити продовжити споживання пшениці, незважаючи на зростання цін, якщо вони очікують, що конфлікт скоро закінчиться і ціна на пшеницю повернеться до довоєнного рівня.

Світове постачання продовольства постраждало прямо і опосередковано. Воно постраждало від дефіциту у виробництві харчових продуктів, обмежень на імпорт, підвищення рахунків за продукти харчування та падіння доходів – і опосередковано від інфляції цін на паливо та добрива. Гострий голод може спонукати фермерів споживати те, що вони раніше планували вирощувати, що може знизити продуктивність наступного сезону. Навіть там, де місцеві фермери в країнах, що розвиваються, отримують вигоду від зростання міжнародних цін на продукти харчування, такі вигоди підриваються падінням реальних доходів.

Існує нагальна потреба в зовнішньому втручанні, щоб уникнути продовольчої кризи. Обмін інформацією між країнами про їхній продовольчий статус, а також збереження кордонів для експорту сільськогосподарської

продукції, запропоновані міністрами сільського господарства G7, є важливою відповіддю на назрілу продовольчу кризу [69].

Війна в Україні посилює тривалі порушення в глобальній логістиці та ланцюгах поставок, що сприяє подальшому підвищенню затримок у глобальній морській транспортній системі. Перевантаженість портів залишається основною причиною підвищення вантажних перевезень і жорстких ринкових умов у багатьох сегментах судноплавства. Поки невідомо, наскільки це призведе до скорочення поставок товарів з України та росії, але торговельні обмеження, закриття повітряного простору, невизначеність підрядників та занепокоєння безпеки ускладнюють усі торгові шляхи, що проходять через Україну та росію, ключовий сектор Євразійського сухопутного мосту [67].

Основні проблеми для продовольчої безпеки викликані руйнуванням портів та інфраструктури в Україні, зростанням витрат на перевезення зерна, що відображається у витратах на перевезення сухих мас, включаючи зерно.

Одною з основних проблем війни – постачання енергії. Тепер необхідні кораблі для перевезення газу та нафти, щоб замінити енергію, яка в іншому випадку транспортувалась би з росії на короткі відстані або по трубопроводу.

Більш високі ціни на бункери впливають на транспортні витрати для всіх суден і фактично всіх видів транспорту. Бункерні ціни зазнали серйозного впливу, і сьогодні приблизно вдвічі перевищують середні показники за п'ять років до COVID-19.

Ситуація в Україні матиме наслідки для глобального зростання, торгівлі та розвитку. Деякі країни оголосили про торговельні обмеження на продукти харчування через внутрішні міркування в контексті кризи в Україні. Наприклад, Аргентина, Угорщина, Індонезія, Республіка Молдова, Сербія та Туреччина оголосили всім торговим партнерам про обмеження експорту таких продуктів, як пшениця, кукурудза, соняшникова олія, маргарин, борошно та соєва олія. Єгипет запровадив схему ліцензії на виробництво для виробників пшениці, яка передбачає, що фермери повинні будуть продавати квоту своєї пшениці уряду.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз свідчить про те що світовий ринок продовольства динамічно розвивається незважаючи на падіння певних показників в період ковідної пандемії, так як світ адаптувався до нових вимог. Основними лідерами експорту харчової продукції є США, Нідерланди, Німеччина, Китай.

Тенденції світового ринку продовольства пов'язані з такими факторами як зростання населення, економічне зростання та урбанізація; виснаження природних ресурсів, конкуренція за них; кліматичні зміни та погіршення якості земельних та водних ресурсів; питання продовольчої безпеки. Ці тенденції впливають один із одного, пов'язані таким чином, що для їх вирішення потрібно діяти комплексно.

Визначено, що війна в Україні спричинила суттєві порушення світової торгівлі і, ймовірно, матиме довгострокові наслідки для її структури. Зменшення пропозиції продовольства у поєднанні зі зростанням цін на продукти харчування та зниженням реальних доходів ускладнить харчування людей у багатьох країнах.

ВИСНОВКИ

Визначивши сутність основи формування продовольчого ринку можна визначити, що ринок — це середовище, в якому відбуваються господарські процеси. Ринок продовольчих товарів є одним із головних видів ринку, оскільки саме для нього і від нього залежать інші ринки. Учасниками ринку є виробники, продавці, споживачі. Ринок продовольчих товарів умовно ділиться на чотири сфери: товарообігу, логістики, зовнішніх зв'язків та державного регулювання.

Ринок продовольства вимагає створення регулюючих органів, що будуть контролювати забезпечення права людини на повноцінне харчування. Для цього існує такий термін як продовольча безпека. За загальновизнаним визначенням про всесвітню продовольчу безпеку, кожна країна повинна забезпечити право людини на повноцінне харчування. Відсутність продовольчої безпеки існує тоді, коли люди не мають належного фізичного, соціального чи економічного доступу до харчування.

Розглянуто міжнародні інструменти по регулюванню стандартів якості продовольства. Визначальним елементом специфічного менеджменту, що найбільше впливає на процес постійного забезпечення виробництва і постачання на ринок конкурентоспроможної продукції є стандартизація продукції. Визначено існування великої кількості та видів стандартів: загальновизнані стандарти, міжнародні з обмеженим визнанням, місцеві стандарти, визнані на міжнародному рівні та стандарти всередині країни. Дотримання, на початку державних, а далі міжнародних стандартів, дає можливість контролювати процес виготовлення, зберігання, якості продукції подальшого споживання і полегшує роботу держави у процесі забезпечення продовольчої безпеки країни, а далі й світу.

Проведений аналіз свідчить про те що світовий ринок продовольства динамічно розвивається незважаючи на падіння певних показників в період ковідної пандемії, так як світ адаптувався до нових вимог. Глобальний індекс продовольчої безпеки (GFSI) розглядає питання доступності, доступності, якості та безпеки продуктів харчування, а також природних ресурсів і стійкості.

Серед десяти країн лідерів у списку GFSI посідають: Ірландія; Австрія; Велика Британія; Фінляндія; Швейцарія; Нідерланди; Канада; Японія; Франція; США; Німеччина.

Проведеним аналізом представлено основні тенденції та виклики з якими стикаються світові продовольчі системи: забезпечення достатньої кількості продуктів харчування та інших сільськогосподарських продуктів для задоволення зростаючих і змінних глобальних потреб; викорінення голоду та продовольчої безпеки; збереження та підвищення продуктивності та раціонального використання наявних природних ресурсів; адаптація до впливу зміни клімату; сприяння пом'якшенню наслідків зміни клімату. Основними тенденціями світового ринку продовольства пов'язані з такими факторами як зростання населення, економічне зростання та урбанізація; виснаження природних ресурсів, конкуренція за них; кліматичні зміни та погіршення якості земельних та водних ресурсів; питання продовольчої безпеки.

Сформульовано вплив глобальних криз на розвиток світового продовольчого ринку. Основні наслідки воєнних дій на території України: зрив озимих та весняних посівів; наявність робочої сили в сільському господарстві, на яку впливає переміщення; доступ і наявність сільськогосподарських ресурсів, зокрема палива; порушення логістичних та продовольчих ланцюгів; залишення та обмеження доступу до сільськогосподарських угідь; пошкодження посівів внаслідок військової діяльності, особливо в період вегетації етапи навесні; руйнування активів та інфраструктури продовольчої системи. Дефіцит продовольства призвів до зростання цін у зоні конфлікту та в інших частинах світу. Як локальні, так і глобальні ринки зазнають стресу, оскільки попит на продовольство високий, а пропозиція обмежена (і стає дедалі дорожчою). Зростання цін на продукти харчування означає зростання рівня продовольчої безпеки. Чи буде такий зсув тимчасовим чи постійним, залежить від безлічі факторів, таких як очікування щодо тривалості війни чи можливість глобального зростання цін на продовольство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація до законодавства ЄС:У фокусі малі та середні виробники аграрної продукції. Базове дослідження.2е видання Київ - 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bitly.ws/s4Vr>
2. Всесвітній саміт з продовольчої безпеки. Проект декларації світового саміту з продовольчої безпеки. Рим, 16-18 листопада 2009.[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bitly.ws/s4Vs>
3. Виконання дипломної роботи бакалавра: навч. посіб./ С.О.Гуткевич, Л.Г.Каїра/ за ред. д-рки екон. наук, проф. Гуткевич С.О. Київ : НУХТ, 2020. 36с.
4. Гуткевич С. О. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : підруч. / за ред. проф. С. О. Гуткевич. – 2-ге вид., перероблене. - Донецьк: ТОВ «Світ книги»,2013. 726 с.
5. Гуткевич С. О. Міжнародна економіка. Підручник / С. О. Гуткевич, М. Д. Корінько, М. І. Пугачов, Ю. М. Сафонов. – 2-ге вид., доп. – Х.: Діса-плюс. 2015. – 420 с.
6. Гуткевич С.О. Міжнародна економіка: самостійно: навч. посіб. / С.О.Гуткевич, Г.Г. Музиченко, Л.Г. Каїра / за ред. С.О.Гуткевич. Київ : НУХТ, 2020. 302с. Гуткевич С.О.
7. Глобальний індекс продовольчої безпеки. Звіт The Economist Intelligence Unit. Щорічний показник стану глобальної продовольчої безпеки 2014. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bitly.ws/s53o>
8. Глобальний індекс продовольчої безпеки. Звіт The Economist Intelligence Unit. Щорічний показник стану глобальної продовольчої безпеки 2015.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bitly.ws/s53r>
9. Глобальний індекс продовольчої безпеки. Звіт The Economist Intelligence Unit. Щорічний показник стану глобальної продовольчої безпеки 2016. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bitly.ws/s53s>

10. Глобальний індекс продовольчої безпеки. Звіт The Economist Intelligence Unit. Щорічний показник стану глобальної продовольчої безпеки 2017.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bitly.ws/s53u>
11. Глобальний індекс продовольчої безпеки. Звіт The Economist Intelligence Unit. Щорічний показник стану глобальної продовольчої безпеки 2018.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bitly.ws/s53w>
12. Глобальний індекс продовольчої безпеки. Звіт The Economist Intelligence Unit. Щорічний показник стану глобальної продовольчої безпеки 2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bitly.ws/s53C>
13. Глобальний індекс продовольчої безпеки. Звіт The Economist Intelligence Unit. Щорічний показник стану глобальної продовольчої безпеки 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/Index>
14. Глобальний індекс продовольчої безпеки. Звіт The Economist Intelligence Unit. Щорічний показник стану глобальної продовольчої безпеки 2020.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/03/GFSI2020.pdf>
15. Глобальний індекс продовольчої безпеки. The Global Food Security Index [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>
16. Глобальні цілі сталого розвитку ООН [Електронний ресурс].— Режим доступу: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/tsili-stijkogo-rozvytku/>
17. Гомелько Т. В. Теоретичні основи формування продовольчого ринку : [монографія] /Т. В. Гомелько. - 2007. - 138 с
18. Гребенюк М.В. Система органів державної влади у сфері забезпечення продовольчої безпеки за законодавством України / М.В. Гребенюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2010. - No 7. - С. 38-48.
19. Державна служба статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
20. Економіка (навчальний посібник) В.В. Кириленко, Тернопіль: Економічна думка, 2002. 193с.

21. Економіка підприємств: підручник/ф. В. Горбонос [и др.]. - К. : Знання, 2010. - 463с.
22. Економіка торгівлі : підручник / В. С. Марцин. - 2-ге вид., виправл. і доповн. - К. : Знання, 2008. - 603 с. - укр.
23. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка : Навч. посіб. / З. Г. Ватаманюк, С. М. Панчишин, С. К. Ревенчук, В. Г. Буняк, Н. І. Гнатюк, І. М. Грабинський, М. І. Крупка, Є. Й. Майовець, Р. В. Михайлишин; ред.: З. Г. Ватаманюк, С. М. Панчишин. - К. : Вид. дім "Альтернативи", 2001. - 606 с. - укр.
24. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123-20#Text>
25. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
26. Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 7, ст.41). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>
27. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text>
28. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 38, ст.385) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>
29. Закон України від 18.07.2018 No 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

30. Закон України «Про стандартизацію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 31, ст.1058) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>
31. Закон України «Про основи продовольчої безпеки України» від 08.04.2011 р. N 8370 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/JF8S200A>
32. Звягінцева О.Б. Продовольчий ринок: маркетинговий аспект / О.Б. Звягінцева // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». 2010
33. Комітет економічних, соціальних і культурних прав, КЕСКП, 1999р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.fao.org/right-to-food/en/>
34. Міжнародна організація зі стандартизації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wiki.uk-ua.nina.a-z/International_Organization_for_Standardization.html
35. Міжнародний харчовий стандарт [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародний_харчовий_стандарт
36. Міністерство Юстиції. Звіт про виконання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом 2015-2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/files/general/2021/09/02/20210902103956-39.pdf>
37. Міжнародно-правове регулювання захисту права на індивідуальну продовольчу безпеку в межах ФАО. Волченко Н.В. УДК 341.1/8 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/1_2022/77.pdf
38. Міжнародні стандарти. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ecolabel.org.ua/korisna-informatsiya/mizhнародni-standarti>
39. Міжнародні стандарти. Вимоги до продукції на міжнародних ринках та сертифікації. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://export.gov.ua/17-mizhнародni_standarti

40. Методичні рекомендації до виконання випускної кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка» денної форми навчання / уклад. Гуткевич С.О., Каїра Л.Г. – К.: НУХТ, 2021. – 41 с.
41. Міжнародна економіка: підруч. / С.О. Гуткевич, М.Д.Корінько, Ю.М.Сафонов. - 3-е вид., перероблене та доповнене. – Вид-во «Діса Плюс», 2021. – 428 с.
42. Наукові поради щодо європейської політики у складному світі. Науковий висновок №7, Вер. 2019. Брюссель, вересень 2019. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bitly.ws/s4Vv>
43. Національний стандарт України ДСТУ 4303:2004 "Роздрібна та оптова торгівля». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://dnaop.com/html/61145/doc-ДСТУ_4303_2004
44. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу. За ред. М. М. Ільчука. - К.: Вища освіта, 2002. - 398 с.
45. Особливості формування продовольчого ринку. Ефективна економіка N 10, 2011
46. Оцінка сталої продовольчої системи//Уроки світової практики // Відредаговано Елісон Блей-Палмер, Демієн Конаре, Кен Метер, Аманда Ді Баттіста, Карла Джонстон// Лондон//Грудень 2019.[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bitly.ws/s4Vw>
47. Особливості сертифікації продукції в Україні. Карцерах Я. 2011. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.legalalliance.com.ua/rus/publikacii/osobennosti-sertifikacii-produkcii-v-ukraine/>
48. Постанова КМУ від 31 жовтня 2018 р. № 896 «Деякі питання здійснення планових заходів державного контролю Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів»: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-2018-п#Text>

- 49.Постоєнко К. І. Структура ринку продовольчих товарів//Д338.4//2015Р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/43.pdf>
- 50.Програма розвитку ООН. Глобальні цілі сталого розвитку:[Електронний ресурс]. - Режим доступу:<https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
- 51.Світова організація торгівлі. Криза в Україні. Наслідки війни для глобальної торгівлі та розвитку 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/imparctukraine422_e.pdf
- 52.Світовий ринок продовольства: сучасний стан, особливості розвитку та конкуренції. Бочарова Ю.Г. УДК 339.9+338.43, випуск 9. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elibrary.donnuet.edu.ua/18/1/Vocharova_article_12_02_2016.pdf
- 53.Сирохман І. В. Товарознавство харчових продуктів функціонального призначення: навч. С 40 пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / І. В. Сирохман, В. М. Завгородня. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 544 с.
- 54.Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. Сан-Франциско, 1945.//ст.55 розділ IX/ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.icj-cij.org/en/charter-of-the-united-nations>
- 55.С. Я. Ковальчук. Продовольчі системи в координатах сталого розвитку. Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід N23/2021. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2021/12.pdf
- 56.Стандартизація, сертифікація, метрологія та управління якістю. : навчальний посібник / укл. : Воробець М.М., Кондрачук І.В. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2022. 104 с.
- 57.Торговельні реформи та продовольча безпека. Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй//Рим, 2003. <https://www.fao.org/3/y4671e/y4671e.pdf>
- 58.УкрСЕПРО. Державна система сертифікації. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/УкрСЕПРО>

- 59.ФАО. 2018. Майбутнє продовольства та сільського господарства – Альтернативні шляхи до 2050 року. Рим. 224 стор. Ліцензія: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.fao.org/3/I8429EN/i8429en.pdf>
- 60.ФАО. 2017. Майбутнє продовольства та сільського господарства - Тренди та випробування. Рим. 180с...: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://haseloff.plantsci.cam.ac.uk/resources/SynBio_reports/FAO_a-i6583e.pdf
- 61.ФАО. 2021. World Food and Agriculture - Statistical Yearbook 2021. Рим.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.fao.org/3/cb4477en/online/cb4477en.html#>
- 62.ФАО. 2022. Україна: План швидкого реагування, березень–грудень 2022 року – Підтримка сільськогосподарського виробництва покращить наявність продуктів харчування та доступ до продовольства. Рим. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fao.org/3/cb9457uk/cb9457uk.pdf>
- 63.ФАО. Замітка про вплив війни на продовольчу безпеку в Україні. 25.03.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fao.org/3/cb9171en/cb9171en.pdf>
- 64.Харчова промисловість. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Харчова_промисловість_України
- 65.Що таке світова продовольча безпека і чому Україна посідає 63 місце у рейтингу [Електронний ресурс] // Baker Tilly. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://bakertilly.ua/news/id44424>
- 66.ЮНКТАД. Глобальний вплив війни в Україні на продовольчу, енергетичну та фінансову системи від 13.04.2022.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.un.org/pages/wp-content/uploads/2022/04/UN-GCRG-Brief-1.pdf>
- 67.ІТС TradeMap: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bitly.ws/s4Vx>

68. Economic Observatory : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.economicsobservatory.com/how-is-the-war-in-ukraine-affecting-global-food-security>
69. СИТС. Стандарт міжнародної торгової класифікації:[Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_34rev4E.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Індикатори та критерії стану продовольчої безпеки

	Індикатор	Визначення
1.	Рівень споживання населенням харчових продуктів	Визначається фактичним споживанням окремих видів харчових продуктів у розрахунку на душу населення, добовою енергетичною цінністю раціону людини, його збалансованістю за вмістом білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, макро- та мікроелементів;
	граничний критерій індикатора споживання населенням харчових продуктів становить 3000 кілокалорій на добу.	
2.	Економічна доступність харчових продуктів	Визначається вартістю продовольчого кошика у відношенні до рівня середньомісячної реальної заробітної плати та/або часткою сукупних витрат на харчування у загальному обсязі сукупних витрат домогосподарств;
	граничний критерій індикатора економічної доступності харчових продуктів становить 50 %. Граничний критерій цього індикатора змінюватиметься при зростанні реальних доходів населення;	
3.	Фізична доступність харчових продуктів	Визначається структурою джерел реалізації харчових продуктів на ринку, наявністю мережі роздрібної торгівлі у розрахунку на 10 тисяч осіб, чисельністю торговельних місць на продовольчих ринках у розрахунку на 10 тисяч осіб, станом розвитку оптової торгівлі продовольчими товарами, наявністю та асортиментом основних видів харчових продуктів у роздрібній торговельній мережі та на ринках на відповідній території;
4.	Стійкість продовольчого ринку	Визначається рівнем роздрібних і закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію з урахуванням нормативної рентабельності її виробництва;
5.	Ступінь незалежності продовольчого ринку	Визначається часткою імпортних харчових продуктів у загальній структурі їх реалізації, рівнем самозабезпеченості основними видами продовольства, обсягом державних запасів продовольства та балансом зовнішньої торгівлі продовольчими товарами;
	граничний критерій індикатора незалежності продовольчого ринку становить 20 %;	

Продовження табл.А

6.	Безпечність і якість харчових продуктів	Визначається станом харчових продуктів, що є результатом діяльності з їх виробництва та обігу, яка здійснюється з дотриманням вимог, встановлених санітарними заходами та/або технічними регламентами, і забезпечує впевненість у тому, що харчові продукти не завдають шкоди здоров'ю людини, якщо вони спожиті за призначенням, а також ступенем досконалості властивостей та характерних рис харчових продуктів, які здатні задовольнити потреби та побажання споживачів;
7.	Рівень розвитку аграрного сектору	Визначається за допомогою оцінки обсягу виробництва окремих видів продовольства, урожайності основних видів сільськогосподарських культур, продуктивності худоби і птиці, частки господарств населення у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції, рентабельності виробництва основних видів продовольства; фінансових результатів підприємств сільського та рибного господарства, харчової промисловості і з перероблення сільськогосподарських продуктів, а також обсягу інвестицій в аграрний сектор, у тому числі іноземних, рівня державної підтримки аграрних товаровиробників;
8.	Природно-ресурсний потенціал і ефективність його використання	Визначаються за показниками родючості земель сільськогосподарського призначення, у тому числі в розрізі окремих територій, частки деградованих земель у загальній їх структурі та рівнем розораності земель.

Джерело: складено автором на основі [31].

Класифікаційна таблиця СМТК (Стандартна міжнародна торговельна класифікація).

Коди розділів та їх найменування	Кількість			
	Групи; їх коди	Підгруп и	Позиці ї	Субпозиці ї
0. Продовольчі товари та живі тварини	10(00-09)	36	132	344
1. Напої та тютюн	2(11-12)	4	11	22
2. Сировина непродовольча, крім палива	9(21-29)	36	123	267
3. Мінеральне паливо, мазути та подібні їм товари	4(32-35)	11	25	37
4. Жири, олії та віск рослинного й тваринного походження	3(41-43)	4	21	44
5. Хімічні продукти	9(51-59)	33	126	474
6. Оброблені вироби, класифіковані переважно за матеріалами	9(61-69)	52	233	829
7. Машини, обладнання і транспортні засоби	9(71-79)	50	214	653
8. Різні готові вироби	8(81-85, 87-89)	31	144	442
9. Товари та угоди, не включені до перерахованих розділів	4(91, 93 96, 97)	4	4	6

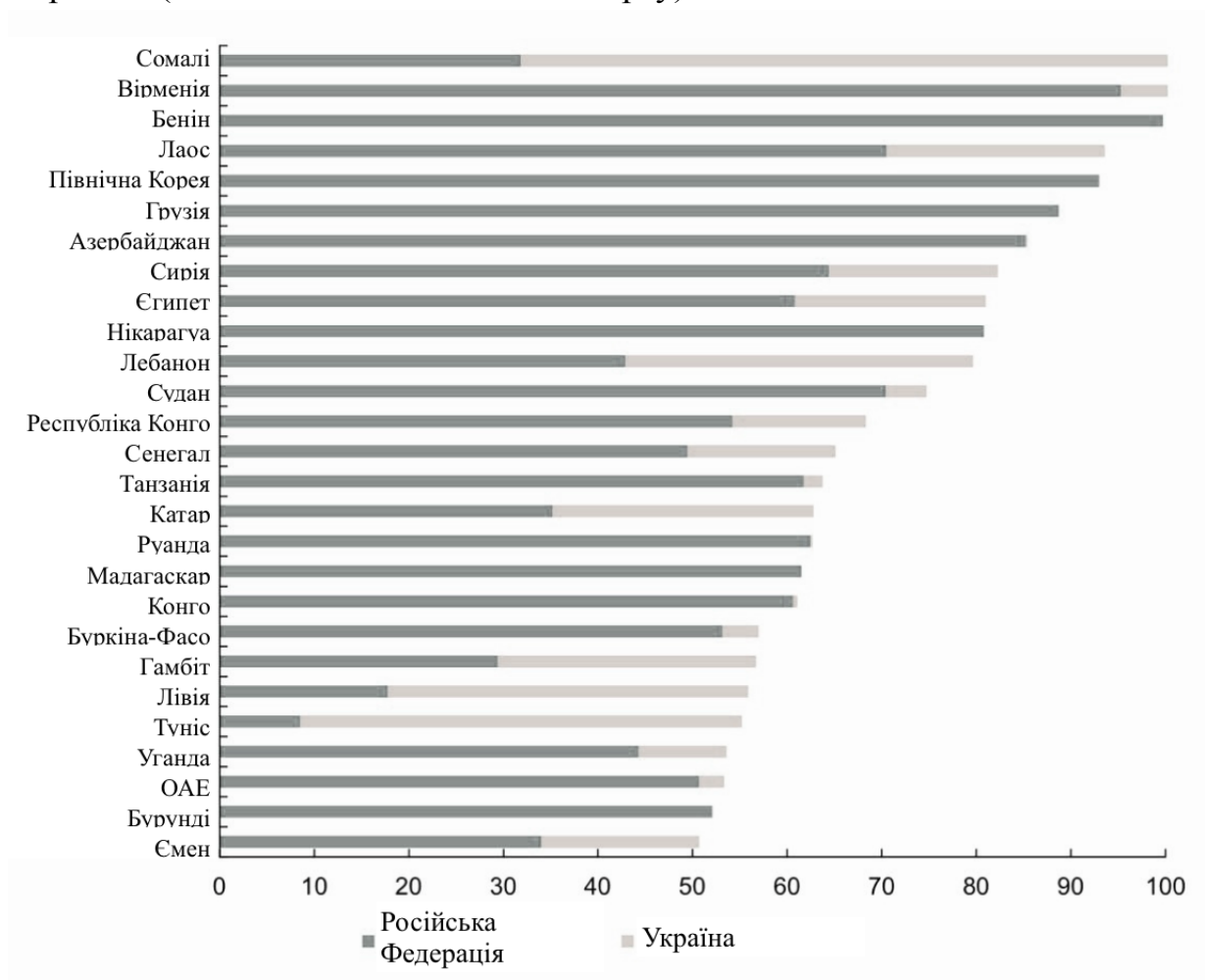
Джерело: складено за даними [69].

Поширюваність рівня недоїдання за регіонами світу 2000-2020 рр.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Африка	24,8	23,9	23,5	23,4	23	21,3	20,7	20,6	20,1	19,6	18
Світ	13	13,1	13,3	13,1	12,9	12,4	11,5	10,6	10,1	10	9,2
Лат. Америка та Карибськ ий басейн	10,8	10,5	10,9	10	9,9	9,3	8,7	8,3	7,8	7,8	6,9
Азія	14,1	14,5	14,8	14,5	14,4	13,9	12,7	11,2	10,5	10,4	9,5
Океанія	6,9	6,5	6,3	7	7	6,9	6,2	6,6	6,3	6,5	5,3
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Африка	18,6	18,2	18,4	16,7	16,9	17,5	17,1	17,8	18	21	
Світ	9	8,9	8,8	8,3	8,3	8,3	8,1	8,3	8,4	9,9	
Лат. Америка та Карибський басейн	6,6	6,2	5,9	5,4	5,8	6,8	6,6	6,8	7,1	9,1	
Азія	9,2	9,1	8,7	8,5	8,3	8	7,8	7,8	7,9	9	
Океанія	5,2	5,5	5,5	6	6,1	6,2	6,3	6,2	6,2	6,2	

Джерело: складено автором за даними [60].

Схематичне зображення імпорту пшениці країн, що розвиваються з РФ та Україною (Відсоток від загального імпорту)

Джерело: [66].